

DRAGAN VELIKIĆ

Via Pula

Copyright © 1988, Dragan Velikić
Copyright © ovog izdanja 2023, LAGUNA

Na Ilirskom moru smiriše vesla, pored grobnoga kamena plavokose Harmonije – Zmije; grad utemeljiše: Grk bi mu neki rekao – „Grad Begunaca“, no njihov ga jezik imenova Pulom.

Kalimah (320–240. g. pre n. e.)

Sadržaj

Prvi deo	
U SENCI PINIJE	9
Drugi deo	
GRADITELJ	47
Treći deo	
VRTEŠKA	103
Četvrti deo	
SIBIRIJA	127
(zapis Luke Antonijevića)	
Peti deo	
KOSTIM ZA SENKU	157
<i>O piscu</i>	177

Prvi deo

U SENCI PINIJE

1. Lična karta

Ime: *Bruno*
Prezime: *Gašparini*
Ime oca: *Matija*
Mesto rođenja: *19. mart 1943. god.*
Datum rođenja: *Pula*
Adresa stana: *Rakovčeva 45*
Krvna grupa: *A Rh-D: poz.*
Bračno stanje: *Neoženjen*
Zanimanje: *Lekar specijalista – psihijatar*

I to bi ukratko bilo sve.

Ako postojećem nizu dopišemo zodijački znak: riba, omiljenu boju: bordo, doba dana: jutro, vino: pinot, cvet: zumbul, ili čak tip žene: plavuša vitkih nogu i malih okruglih grudi, jedva da smo se za pedalj približili osobi koja se zove Bruno Gašparini.

Sve dok nevidljiva ruka ne okrene prekidač u tami, naš junak visi kao krpena lutka u izlogu, ili poput beživotnog trupla Frankensteina čeka na laboratorijskom stolu da

u olujnoj noći udar groma udahne život. Jer, ni poduži spisak bizarnosti ne može nam približiti Bruna Gašparinija; to se samo izoštrava njegova senka – papirnati zmaj zagubljen u bezmerju neba.

Bruno je skriven zidinama kao srednjovekovni grad. Da mu priđemo najpogodniji čas je pred zoru, kad je san dubok, a most dovoljno čvrst. Nečujnim korakom zaobići stražu i utonuti u lavirint ulica i trgova.

2. *Gospodar snova (I)*

Iz magle, koja je toliko gusta da se ni pramac jedrenjaka ne vidi jasno, izroniče grumen užarenog kamena, kao klatno nebeskog časovnika. Brod klizi uljastom površinom mora utapajući jedra u magli i dugačkim kljunom cepa vazdušasto tkanje na čijim rubovima se rumeni jutro.

Bruno stoji na palubi, ogrnut pelerinom mrke boje i budno osluškuje pljuskanje talasa i mukle glasove iz potpalublja. U pepelu mora i neba naziru se zidine grada. A kada jedrenjak doplovi do otoka prekrivenog kvrgavim drvećem maslina, sa leve strane od gradskih zidina izranja prstenasta građevina sa tri reda ogromnih otvora, okružena šipražjem i ćubastim pinijskim.

Čim brod kljunom dodirne obalu, prizor nestaje u mlečnoj svetlosti.

Prilazio je gradu s mora, kako savetuju stari putopisci, jer je s te strane velelepan. Podseća na drevni Rim: leži na sedam brežuljaka i ima amfiteatar za orgije.

Godinama je na zidu kuće u Medulinu visila slika sa izduženim figurama ljudi u gondoli. Onaj poslednji u nizu, lica skrivenog kapuljačom, drži jednom rukom dugačko veslo, a drugom pokazuje obris čoveka na obali.

Cassasova veduta nestade sa zida, kao i mali okrugli goblen u čijim se modrozelenim tonovima jedva raspoznaje konjanik, i niko sem Bruna neće pamtili te slike. A možda bi ih i on zaboravio da se u snu nije javljao šum talasa i prigušeni glasovi iz utrobe broda. Peo se na palubu i čekao da iz magle izroni grad.

Ujednačeno disanje posade u duguljastim mrežama ponekad nadjača udar vetra što uz prasak platna napne jedra i povuče brod prema udaljenoj obali. Spavači se ljuljaju u visećim ležajevima kao ogromni grozdovi.

Niko se neće probuditi ni kada pramac useče muljevitu obalu, a brod se toliko nagne da jarbolom skoro dodirne pramenove visokog šiblja. Dve ptičurine krešteći nestaju u magli. Nad rumenom makijom zuje oblaci komaraca.

Skočio je sa palube i do gležanja utonuo u mulj. Obrisao je ruke o mokru travu i podigavši krajeve pelerine krenuo nasipom, gazeći visokim čizmama crvenkastu kaljugu. Stenjanje nasukanog broda gubilo se u magli.

Gradska vrata prema moru, nagrizena olujnim talasima, izgledala su kao široka tamna pukotina među sivim vunastim zidinama. Bruno je ubacio srebrnjak u drveni sandučić. Stražar u pohabanoj, prljavoj uniformi, žućkasta lica i natečenih očiju

uputio mu je dug ispitivački pogled pre nego što je povukao gvozdenu alku i otvorio vrata grada.

Negde sa brda oglasilo se udaljeno zvono. Hodao je brzo, uznemiren pretećom tišinom usnulog grada ili možda slutnjom da će svega nestati u mlečnoj svetlosti što se već javljala iznad strmih ulica. Kroz otvorene prozore zbijenih kuća dopiralo je šištanje spavača.

Antonio, Antonio, čuo je ženski glas.

U istom času iz obližnje kuće istrčao je čovek razbarušene kose, bez plašta, sa šeširov u ruci. Pogledao je za tren nepoznatog prolaznika i nestao u poprečnoj ulici.

Na prozoru, u prizemlju kuće od kamena čiji su spratovi bili ukrašeni uskim biforama, pojavila se mlada žena. Klimnula je glavom usamljenom namerniku i podigla desnu ruku iznad čela, kao da mu tim pokretom daje nekakav znak.

Bruno je prišao prozoru, naklonio se i ljubazno upitao da li negde u blizini postoji ugodno konačište, jer umoran je od puta, željan sna.

Odakle dolazi? Iz Venecije? Ili možda iz Đenove? Ne, ne, zatrešao je glavom. Još dalje. Toliko daleko da je i ime grada zaboravio.

Žena se nasmejala i nagnula glavu otkrivši grudi sapete kožnim vrpcama.

Želite odmora, dragi putniče? Pitajte Antonija. On poznaje svaki krevet u gradu.

Ispružila je ruku i dodirnula Brunovo čelo. Gornja usna, malo povijena, nozdrve trepere kao u preplašene košute. I gipkim pokretima podseća

na košutu. Podigne glavu kao da nešto osluškuje, i tako ukočena, malo iskosa posmatra namernika pod prozorom.

Bruno drhti suočen sa njenim izduženim pitomim licem. Kadgod sagne glavu, naglo, opčinjena igrom, čuperkom plave kose pogladi Brunov obraz. Gornja usna se pokrene i razlije u osmeh.

Biću večeras kod Porta Ratta, kaže.

Topao dah zamagljuje Brunov pogled. A kada je bistra oka pokušao da je pronade u ramu prozora, čuo je samo njen zvonki smeh iz dubine kuće.

Stajao je strpljivo, kao na palubi broda, dok se magla spuštala niz krovove zastirući deo po deo prizora.

Probudio se ulepljene kose. Svitalo je.

Negde pod prozorom mirisala je rascvetana krošnja kaline.

Tihom Gupčevom ulicom prošao je kamion, rijući gust noćni vazduh. Sa Kaštela se oglasila gugutka pravilnim ritmom.

Bruno je pažljivo merio intervale tišine između kratkih, sve razvučenijih gugutanja, gde se onaj poslednji ton polako gasio u dugačkoj koroni.

Možda je zatočena u snu, pomislio je Bruno. Kao spa-vač u šumi na ližnjanskom putu koga ni vlastiti krik ne može probuditi.

Bruno je ustao i prišao otvorenom prozoru.

Zid ispod bedema Kaštela, prekriven gustom tamno-zelenom draperijom bršljana pružao je duboku senku po dvorištu. Iz niskog grma šimšira izvirió je narandžast

kljun kosa. Ptica je oprezno doskakutala na čistinu, podigla glavu i cvrkutom za trenutak uznemirila jednoličnu melodiju gugutke.

U zatalasanoj površini bršljana sunčevi zraci omedili su nepravilne geometrijske likove svetlijih tonova, tako da se Brunu vlažni srcasti listovi učiniše kao sjajne krljušti pancira. Razaznao je vrh koplja, glavu konja rascvetane gubice, figuru konjanika zarobljenu u treperavoj draperiji.

Kos je odskakutao u gustiš, a sve jače i bolnije dozi vanje gugutke podsetilo je Bruna na urlik bespomoćnog spavača u šumi na ližnjanskom putu gde su prethodnog dana, otac i on, brali šparoge.

Sa olakšanjem je udahnuo vazduh. Miris kaline ispunio ga je čudnim ushićenjem, kao kad zadihan prilazi usponom do široke kapije Monte Ghira.

Nevidljivi plovak pulsira u dnu ždrele. Šljunak pršti pod stopalima.

U senci čempresa, pored visokog zida, stoji košuta, glave malo iskošene. Čim joj priđe, nestaće u mermernoj šumi. Čilibarska svetlost sutona gasi se u zamućenoj vodi.

Uvelo cveće visi sa kamenih pehara.

Jutarnji burin pomera nabore zelenog zida. Oštar ugao tvrđave, sličan otkinutom kraku zvezde, probija se u polutama kao pramac gondole, bešumno klizeći u senkama pinija. Sunce će uskoro obasjati dugačke bleдозелene perjanice zove i rasplinuti svetle mrlje po čitavom zidu.

Lutao je tesnim, mračnim ulicama nailazeći samo na grupe pijanih vojnika zakrvavljenih očiju, žutih providnih obraza. Njihovi mršavi psi preteći su rezali podvijenih repova.

Na trgovima su gorele vatre šireći zadah pregorelih krpa i đubreta.

Hodao je nošen mutnim predosećajem da u lavirintu uskih ulica postoji kuća gde se krije žena plave kose i tankih uznemirenih nozdrva. Sa zidina grada, gde bi se zadržao da predahne, ugledao bi močvarnu obalu i daleko jedro broda u čijoj utrobi spavaju mornari u visećim mrežama.

Jednom je posle napornog lutanja pustim gradom naišao na karnevalsku povorku, koja se kao drhtava šarena kresta povlačila čitavom dužinom trga. Sa prozora kuća odjekivali su piskavi zvuci truba.

Prišao je grupi okupljenih oko gondole koju su vukla četiri ponija iskićena žuto-zelenim papirnim trakama i cvećem. Zagledavši se u lica ljudi, otkrio je, ne bez užasa, da su im glave i udovi sačinjeni od smrdljive gline. Iz malenih otvora usta i očiju šištalala je para. Bruno se gušio u paklenoj toploti i bespomoćno mahao rukama braneći se od nasrtljivaca. Njihova meka tela pritisnula su ga uz rub galije. Tupo sečivo vesla približavalo se kao ogromno klatno.

Izbavljen iz mučnog sna, Bruno se dovukao do prozora i pogledao tamne obrise drveća u dvorištu. Kulise su postavljene. Predstava će početi svakog časa, čim se podignu krošnje kalina i zova. Lutke iz sna tumaraju dvorištem.

Nekoliko dana kasnije pojavila se vest u lokalnim novinama da je zatvoreno Ciscuttijevo pozorište.

Otac je ironično primetio da oko grada rastu iz dana u dan zidine, deblje i više od onih što ih srušiše Francuzi u vreme svoje kratke vladavine.

Pietro je u pravu, rekla je majka. Ustajao vazduh doneće nam malariju. Život se topi kao meduza.

Zgrada Ciscuttijevog pozorišta godinama će stajati napuštena, ponekad okružena čipkom čeličnih skela.

Stanovali su u Gupčevoj ulici, podno Kaštela, i kada bi se uveče vraćali kući, činilo im se da hodaju kružnim hodnicima pozorišta.

Jedne večeri, u povratku iz bioskopa, otac je pomenuo kuću na Casitagneru. Majka je mrzela mračnu Gupčevu ulicu zapuštenih dvorišta, pod ledenim bedemom Devilove tvrđave, odakle leti nadiru gusti rojevi komaraca kao nekakve džinovske glave maslačaka.

U proleće 1955. godine preselili su se u prizemnicu na vrhu Rakovčeve. Oblake komaraca zamenila je prašina. Kamioni po čitav dan tutnje ulicom uskih trotoara.

Grad je još uvek u ruševinama. Sa napuklih fasada vrište crvena slova parola.

U jesen iste godine pojaviše se prvi kestenjari. Njihove užarene bubnjare razmilele su se kao ogromne kresnice po čitavom gradu. Iz godine u godinu žar će bivati sve blistaviji.

Rumena nit lave potekla je iz napuštenog grada ivicom mora do Rapca i Umaga.

U blizini gradskih vrata prema moru sreo je prosjaka. Zgurena spodoba obeća mu da ga za svega dva novčića odvede do kuće gde živi žena zlatne kose. Skakutao je ispred Bruna kao pseto, kezeći se trulim zubima između mlohavih modrih usana.

Opasno je, gospodine, da se dugo zadržavate u gradu.

Zašto?

Zbog vazduha. Nema vetra. Vrelo je kao u loncu. Bruno ovlaš pređe dlanom po čelu.

Znojimo se i leti i zimi, dobaci prosjak.

Kada su izbili na trg gde je jednom sreo karnevalsku povorku i glinene lutke, Bruno zastade pred ruševinama rimskog hrama.

Stigli smo, reče prosjak. Tamo su žene.

Njegova mršava ruka, visoko podignuta, pokazivala je prema kući na drugoj strani trga.

Nije to kuća koju tražim, viknuo je bespomoćno Bruno.

Prosjak se kliberio i sastavivši dlanove podsetio Brana na obećani novac.

Kovanice blesnuše u vazduhu i pre nego što su pale na kamene ploče, nestadoše u zgrčenim šakama prosjaka. Njegovo lice mrke boje, zabrađeno krpa-ma, zahvalno se osmehnulo darodavcu.

A sada idi, reče prezrivo Bruno.

Prosjak otrča prema gomili vojnika okupljenih oko vatre na sredini trga.

Kuća koju mu je pokazao prosjak imala je dva balkona na pročelju i duguljaste trifore u dubokim nišama. Očuvana fasada i raskošan friz govorili su o nekim boljim vremenima, ali teška, grubo istesana hrastova vrata, okovana malim zarđalim pločicama i kiselkast miris vina i pregorelog mesa vraćali su posmatrača iz belih visina na trošne kamene ploče.

Bruno je oprezno gurnuo vrata i ušao u polumrak duguljaste prostorije, skoro čitav metar ispod nivoa ulaza. Sa niske tavanice fenjeri su bacali žmirkavu

svetlost po širokim spojenim stolovima. Na klupama i niskim tronošcima, sedeli su u gustom nizu, vojnici i golišave žene. Niko nije primetio namerika na ulazu krčme. Vrčevi i zemljani tanjiri sa ostacima hrane prekrivali su izmašćene površine stolova. Kao da je nevidljiv, Bruno se spustio kamenim stepeništem u krčmu.

Prošavši pored pijane gomile zabavljene raskalašnim šalama, Bruno je u dnu prostorije ugledao čoveka sa kitnjastim šeširom na glavi. Za okruglim stolom sedelo je neko glavato dete.

Pre nego što im je prišao, i u detetu prepoznao kepeca podnadulog lica izbrazdanog modrim linijama, očiju izbečenih kao u mrtve ribe, dve duge ruke izronile su iza jedne bačve i obuhvatile Brunovo telo. Topli dah na potiljku razlio se kao mlaz niz kičmu.

U zamućenoj slici koju će izneti iz sna u sivilo jutra, beše lik čoveka sa šeširom: tanak nos nataknut na crne brčice i dva sitna oka u dnu debelih stakala naočara.

Prelaskom u kuću na vrhu Rakovčeve, nestalo je kulisa u dvorištu. Sa prozora sobe nije video more, oštar toranj Mornaričke crkve, ni dizalice brodogradilišta raščepnjene nad kosturima brodova. Zbog buke i prašine prozore prema ulici držali su i leti zatvorene. Bili su osuđeni na malo dvorište sa sve četiri strane ograđeno zidovima kuća.

Mršava lica glinenih lutaka plutala su Brunovim snom i nakon posete lekaru u Gradskoj bolnici. Iako su crvene i zelene ampule za neko vreme ugasile njihove tamne

obrise, lavirint grada mamio je dečaka u dugim časovima nesanica. Ali, o snovima više nikome nije pričao.

Svakodnevnje šetnje uz more, predveče sa ocem, izmogle bi njegovo krhko telo. U povratku su prstenom Gupčeve stizali na Carolinu i onda u širokom luku obilazili Arenu i peli se prema Monvidalu i Castagneru.

Na Monte Ghiro odlazio je uvek sam.

Iz tame ulice odjeknuše oštri koraci po kamenim pločama. Kad se okrenuo, ugledao je mršavu figuru čoveka sa kitnjastim šešišom širokog oboda i kepeca buljavih očiju, u šarenom odelu.

Opet devojkama, oglasio se kepec kreštavim glasom.

Smeškajući se, podigao je značajno svoju malu ruku.

Ali, dragi Orlando, da se predstavimo, reče čovek sa šešišom. Ja sam Antonio, a ovaj momčić je moj pomoćnik Orlando. Mi smo gosti u gradu.

Važni gosti, dobaci Orlando. Gore na brdu zidamo tvrđavu.

Zidate tvrđavu, pitao je Bruno.

U ova nemirna vremena tvrđave su na ceni, reče Antonio. A vi, mladiću, da li ste graditelj?

Ne. Ja sam putnik. Dole na obali čeka me brod.

Pođite s nama, reče Antonio i uhvati ga ledenim prstima za ruku. Pokazaćemo vam najraskošniji kamenolom koji su vaše oči ikada videle.

Mrak je...

Sviće, prekinu ga Antonio i rukom pokaza sivkastu prugu neba između zbijenih kuća.

Danas je vašar na trgu, reče kepec.

Hajdemo, reče oštro Antonio i snažno stegnu ledenim prstima Brunov dlan.

Kako su odmicali strmim uličicama prema trgu, sretali su sve više sveta. Bruno se nadao da će u gužvi uspeti da pobegne tim napasnicima. Jednom je naglo zastao istrгнуvši ruku iz ledenog stiska Antonijevih prstiju i zagledao se u balkon čije čipkasto dno beše kao luk prekrilo uzan prolaz.

Ipak ste graditelj, lukavo primeti Orlando i dobaci značajan pogled Antoniju.

Bruno je pokrio dlanom usta i nos braneći se od teškog smrada ulice. Prljava voda klokotala je rubovima između kamenih ploča.

Ispred nekog svratišta naišli su na gomilu sveta koja se tiskala oko čoveka sa belim majmunom na leđima. Pored njega stajao je dečak bez nogu. Dva drvena patrljka izbrazdana svakojakim znacima bila su pričvršćena širokim kožnim kaiševima za ramena.

Čovek sa majmunom na leđima mahao je sjajnim nožićem i vikao: Za samo pola srebrnjaka bićete zaštićeni od svake pošasti ako ovim moćnim sečivom urežete krst, zvezdu ili kakav drugi sveti znak na njegovim drvenim nogama.

Antonio namignu Brunu i pođe sa Orlandom kroz gomilu. Bruno se popeo na stepenik obližnje kuće i sa gađenjem posmatrao naduveno ljubičasto lice dečaka što je podsećalo na ogromnu ranu. Zatim hitro pođe prema otvorenoj kapiji dvorišta na drugoj strani ulice. Ali, Antonio se već vraćao u pratnji Orlando sijajući tamnim očima pod debelim staklima.

Ne verujete mladiću u njegove moći?

Bruno je ćušnuo obe ruke pod ogrtač plašeći se Antonijevo dodira i zastao nasred ulice.

Ne verujem u čuda, rekao je prezrivo.

Ni ime vaše ne znamo, primetio je Orlando. Bruno. Ne zidam utvrde, već tražim ...

Požurimo, viknu Antonio i čvrsto uhvati Bruna za rame.

Kada su izbili do gradskih vrata prema moru, Antonio ga povede uskim stepeništem na zidine. Orlando se kao pseto gegavim koracima uspinjao iza njih.

Kišni oblaci gomilali su se nad zalivom. Sa širokog zida Bruno je ugledao obližnje brdo i ruševine nekog zamka.

To je plemeniti kamen, objasnio je ozbiljnim glasom Antonio. Tamo ćemo podići utvrdu gde će se skloniti ovi nesrećnici kad dojure horde sa istoka. A onda Orlando i ja krećemo brodom u Mletke.

Zidaćemo palate i mostove, radosno reče Orlando. A ti, Bruno? I ti ćeš s nama, upitao ga je ljubazno Antonio.

Ne, ja tražim ženu ...

Pogledaj, viknuo je kreštavim glasom Orlando.

Tvoj brod!

Napeta jedra udaljavala su se od muljevite obale obrasle sivkasto-rumenom makijom i vukla brod pored otoka na otvoreno more.

Ostaćeš s nama, piskavim glasom reče Orlando. Ljubićeš mermer, vitke lukove i smeke konstrukcije. Zaboravi napuderisana lica drolja, govorio je u zanosu Antonio i mahao rukama po vazduhu.

Njegovo mršavo, zeleno lice razlivalo se na sivoj pozadini zaliva. Iz usta se pojavio tanak oblačak pare.

Bruno se bojažljivo odmaknuo korak-dva i onda hitro potrčao niz stepenište.

Ne veruješ u čuda, vikao je Orlando. Nećeš više lutati morima! Bićeš graditelj!

Ležao je u krevetu. Sa medulinske crkve izbilo je šest časova. Bele linije u pukotinama žaluzina i između drvenih rebara pružale su mrežastu senku na podu sobe.

Negde blizu kriknuo je galeb.

I Bruno za tren ugleda u varljivom polumraku sobe senku spavača. Savijenih leđa, glave nagnute prema ormanu, podsećao je na džinovsku školjku.

Bruno stisnuvši zube skoči sa kreveta. Sigurnim pokretom desnice gurnu drveni zastor prozora.

Na bronzanoj ploči zaliva galebovi su utiskivali svoja krupna tela. Šatori u kampu, u rano jutro dok još nema kupača na obali, podsećaju na vojnički logor. U sprženoj travi pište popci.

Vrhom kažiprsta dodirnuo je madež skriven u levoj obrvi, beloj od sunca i morske soli, na istom mestu gde je tamni biser nosio deda Marcelo, gde ga ima i stric Pietro, koji kaže da je to porodična relikvija. Prenosi se još od pradede Giorgia Fiorantija.

Da li je biser nosio i Pino, pomislio je Bruno zagledan u pustu plažu.

3. Dvojniki iz ljubičaste ulice

Gusta mreža, utisnuta mlazom svetla na tepih neodređene boje, ugasila se kada je kišni oblak zaklonio sunce, a sa

njom nestala je i kosa linija prašine. Soba se odjednom ispunila neprijatnim nagoveštajem tmurnog predvečerja.

Koren munje blesnuo je iznad krovova, praćen grmljavinom sa medulinske strane. Pljusak će i te večeri zaobići grad. Sve se ponavlja smišljenim ritualom, jer ni danas nije ponela kišobran. Stari lisac nada se pljusku.

Žalim, gospodine, šapuće Bruno i šara vrhom nosa po staklu prozora. Zadovoljstvo morate odložiti za neku bolju priliku, kao i kišobran, pomiriti se sa činjenicom da je za predstavu još uvek rano. Strpljenja, strpljenja, maestro! Kišobran ste pažljivo odabrali i, po običaju opredelili se za onaj na sklapanje, jedan od najmanjih u vašoj kolekciji. Oni veći sa drvenim drškama nisu predviđeni za tako osetljivu tačku. Voda kaplje sa oboda među vaše raširene prste (zagrlili ste je očinski) i širi providnu fleku na njenom ramenu.

Gospodin je iluzionista, kaže glasnije Bruno. Priznajem, izbor modela je ograničen. A boje? Kada se izmešaju, ostaje samo mrkoljubičasta. Ni traga vatrometu. Kažete sve počinje u modroj. Možda u snu? Ali, gospodine, mi smo u poslednjoj boji spektra. Senke su odavno napustile predmete. Ne razumem smisao vašeg povratka. I zar vam se ne čini da je odabranica i suviše mlada? Predlažem rokadu. Puna kugla peska gore. Prepuštam vam damu na Monte Ghiru. Ah ne, mene nećete obmanuti. Treći krug je moj. Ja spuštam zavesu na kraju predstave. Kostim je istrošen, vreme je da pogasimo svetla.

Na podu, pored Brunovih stopala, leži hrpa novina. On pažljivo uzima list ispodvlačen crvenom olovkom. Čita polako, svečanim glasom, kao da izriče presudu.

Elegante Wohnung zu vermieten bestehend aus zwei Zimmer; Küche, Keller, Wasser im Hause. Via Castropola 34.* Ricercarsi ragazza per servizi in casa. Via Castropola 34.** Razumem, mala varka, kaže radosno Bruno. Gospodin je poliglota. Čovek za sva vremena.

Jak bol u slepoočnicama prekida monolog. Bruno mäsira vlažnim prstima čelo i viri kroz prozor u ljubičaste plastove magle na drugoj strani ulice. Hor uzdaaha pozdravlja lepoticu na pozornici. Bruno žuri kružnim hodnikom prema loži gde ga čeka njegova odabranica. Odsjaj ogrlice na tankom vratu, blago povijena gornja usna i slepljene nosnice. Usne ostavljaju vlažan trag na porcelanu. Košuta nestaje u mermernoj šumi.

Marina. Malitzky, kaže šapatom.

Ulična svetla u Rakovčevoj se pale, utopljena u mutni suton. Kišno nebo pritiska krovove.

Zgusnuti, što više zgusnuti penaste nanose na kalemovima, šapuće Bruno i gužva novinski list.

Negde u daljini čuje topot. Da li to stižu iz žutih bespuća horde Anastazija Zejtinova?

Bruno sigurnim korakom izlazi na ulicu.

Debeljko na uglu ispred vinarije puši lulu. Miris duvana gubi se u zadahu bačvi iz njegove jazbine. Debeljko se osmehuje, a rumena tufna na vrhu nosa širi se kao u klovna.

Gospođa Penelopa sedi u tesnoj radnji, nalik hodniku, utonula u lepezastu fotelju od pruća. Njene sitne, vesele oči igraju na staklu praznog izloga. Lutka u uglu je

* Elegantan stan za izdavanje koji se sastoji od dve sobe, kuhinje, podruma. Voda u kući. Ulica Kastropola 34.

** Traži se devojka za kućne poslove. Ulica Kastropola 34.

neodevena, iskošene glave i suznih zelenih očiju. Možda tuguje za venčanicom koju je prošle subote kupila kćerka kasapina Luigija Martella. Čeznjive lutkine oči počivaju na belim reumatičnim prstima Penelope.

Coltello, coltello, mio fratello,* peva Luigi i dlakavim rukama čereći još toplo meso. Tanko sečivo klizi krvavom masom junećeg buta. Veštim rezom odvaja meso od kosti, povlačeći vrhom noža slinavu skramu. Briše prste o plastičnu kecelju i namiguje radoznom prolazniku.

Prepredenjak, pomisli Bruno. Ostavlja meso za verne mušterije. Tu je i parčence za gospođu Penelopu. Godinama jede samo bareno meso i povrće. Creva tiho pevuše istiskujući penastu masu.

Penelopa se meškolji u lepezi od pruća i odgađa čas odlaska u dvorište. Za deset minuta zatvara radnju.

Sedam i dvadeset.

Bruno ubrzava korak. Razvlači usne u postojan osmeh. Zamišlja taj moćni Penelopin skok kad na vratima svoje radnje ugleda Gordanu. Obnažiće najlepšu lutku u izlogu.

Nebo je sve niže.

Bruno zaviruje u praznu berbernicu. Besposlen vlasnik uronjen u okruglo ogledalo cedi bubuljicu na čelu.

Bruno zastaje pred staklorezačkom radnjom. Da li će oluja povećati promet?

U izlogu majstora Eugena svi satovi pokazuju: sedam i dvadeset šest.

Bruno trči niz ulicu. Još koji minut i poslednje zrno peska iscuriće iz staklenog zvona u izlogu tršćanskog časovničara Lorenza Pintara. Rokada! Puna kugla gore!

* Nože, nože, brate moj.

Kod semafora Bruno motri prema kiosku. Lisac je stigao! Sjajno odelo od listera, golubijeplave boje kao more kod cementare. Kišobran na sklapanje, čvrsto pod miškom, metalnim vrhom uperen u žutu zgradu gimnazije. Doba secesije: snažne kragne od kaučuka i potkresani brkovi, talasi ružičaste kože i zlatne bezumne ure na stomacima, mirišljavi buseni pod gustim slojevima čipki, vojna muzika u gradskom parku, obnažene karijatide u kafeu Marine casina, dubok naklon i blesak oka iznad lepeze, kolači kod *Colinassija*.

Zvono!

Kroz široka vrata gimnazije kao iz mrestilišta izleću učenici u crnim keceljama. Lisac lupka kišobranom po naslonu klupe. Povlači se korak–dva prema uličnoj lampi. Devojčica tankih belih nogu i kose boje lešnika pretrčava ulicu. Kad zadihana stane pod lampu, Bruno jasno vidi njeno lice. Marina je ipak starija, umnijeg pogleda.

Devojčica i čovek u plavom odelu kreću put centra. Bruno ih prati sve do Piazze Carli, gde će zagrljeni zastati ispred vitrina bioskopa *Beograd*. Smeh devojčice je zvonak i drzak, kao onog popodneva na terasi kuće u Peščanoj uvali kada ih je prvi put video.

Još koji minut i nestaju u gužvi Korza. Zvono se približava. Na uglu kod apoteke izviruje crveni tramvaj. Nekoliko oficira u belim uniformama izlazi iz čitaonice.

Zalutao sam, pomisli Bruno i briše dlanom znojavo čelo. Sa bioskopskog plakata posmatra ga blede lice Marine Malitzky. Bruno trkom nestaje u mračnoj ulici iza bioskopa. Kad zadihan dospe na vrh Rakovčeve, neće primetiti guste naslage ljubičaste magle na drugoj strani

ulice, tamo gde nikada ne prolazi, gde nema tesnih dućana i čudaka u praznim izlozima.

Šum bršljana u dvorištu smiruje grčeve tela, i Bruno, ispružen na krevetu, osluškuje prve kapi kiše koja ubrzo prelazi u pljusak.

Ipak ste uspeli, maestro, kaže jecajući.

Koščati prsti tonu u devojачko rame. Voda se cedi sa oboda kišobrana i stvara providnu mrlju na tankoj bluzi.

Buka kalemova je sve jača. Ili su to zahuktale mašine broda koji obilazi Porer i hvata kurs prema Malom Lošinju?

Lussinpiccolo, izgovara magičnu reč Brano i pruža ruke u mrak.

Krma broda ostavlja bele otkose pene u kobaltnoj površini Kvarnera.

4. *Latrodektus*

Bruno Gašparini napustio je Palatu Orlando jednog sparnog junskog dana 1981. godine, kada su žedne ptice dremale poluotvorenih kljunova u krošnjama čempresa i borova na Mornaričkom groblju, tamo gde je još iste večeri odveo Gordanu, pokušavajući da joj otkrije tajnu trećeg kruga, rastajući Kusterove ornamente sa takvom slašću kao da jezikom topi minijaturne puslice, penaste suze Colinassijevih izloga ili užegle ćilibare Bedžetijevih alvi, mrmljajući imena iz Gaddinog herbarijuma.

A uveče, na terasi garsonjere, gde vazdušne struje razvlače guste senke, Gordana je shvatila aksiome trećeg kruga menjajući uloge kao svilene košulje natopljene znojem

i sluzi, iscedenim očima hvatajući biserne vinjete u tamnom nebu, beonjača sjajnih kao ogledala utisnuta u mermerne zidove Marine casina. U somotskom mraku naziru se kapuljače gondolijera i šiljasti obrisi palata. Smrad žutih kanala izmamio je suze na njenom izmučenom licu dok je šaptala spasonosne reči i pomodrelim usnama žvakala neuništiv klip.

Bila je ubogo tamnoputo devojče u vrsarskoj krčmi, izvučena iz nekog budžaka i gurnuta pred gospodina koji je širio miris jorgovana, prozirnih očiju kao muranska stakla i negovanih prstiju. Imao je duboke zaliske osute kapima znoja i dugački crni perčin.

U međuigri trebalo je spojiti dva iscrpljujuća čina maštovitim dosetkama i smehom, napeti ponovo srčiku i povaditi krupne žižole iz ljubičastih podočnjaka.

Zbunjena venetskim dijalektom otmenog zavodnika koji je jedva razumela, već u sledećem času bačena je u meku paprat skrivene premanturske uvale. Brkati gusar cepa platnene haljine i gaće, kida bele vrpce i jevtine ogrlice. Mirisalo je na hleb i ribu, na kiselo vino i masline, na mokru vunu i znoj.

Jedne večeri ponudio joj je ulogu devojčice. Gordana je zaplakala proklinjući čudan par iz Peščane uvale. Plašila se da starac ne potisne vrsarskog zavodnika, mladog austro-ugarskog poručnika, ili čak pohotnog gusara koji je cedio poslednju kap znoja iz njenog obamrlog tela. I zato je više volela da čitave noći ostane netaknuta na terasi i sluša stihove koje nije razumela, da se odaziva na ime Amalija i samo ovlaš dodiruje dlanom njegovu butinu, nego da se suoči sa davno potisnutim događajem detinjstva i prizna Brunu pravi razlog svog dolaska u Pulu.

Strpljivo je sedela na zanjihanoj palubi vaporeta iščekujući da se iza lukobrana pojave svetla pulske rive, da utihne utroba brodice i njih dvoje, u ulogama siromašnih stranaca, prošetaju dosadnim vojnim naseljem.

Mreža koju je nervoznim koracima tkao po povratku iz Palate Orlando, buncajući kao u snu beskonačne nizove imena, brzo se širila do Peščane uvale, Vinkurana i Medulina, te na drugu stranu prema Vodnjanu i Vižnjanu. Urañjao je u pusta periferijska dvorišta kao utvara i prečicama stizao do šumaraka na ližnjanskom putu, uvek dovoljno daleko od zidina Palate i krikova zatočenih spavača.

Kući u Rakovčevu, ili na vrh solitera na Vidikovcu, stizao je umoran, sa čičcima i zelenim mrljama po nogavicama. Vibracije dubokih slojeva iz dana u dan bivale su sve jače. Drhtao je pripijen obrazom uz rame svoje ljubavnice i prizivao imena onih koji su davno minuli gradom.

Uznemiren maestralom i sivo-žutim prugama na istoku koje najavljuju užas dana, Bruno blagim treptajem levog oka izvlači iz rutavog skloništa obrve madež boje mastila.

Trenutak je za Amaliju.

Gordanino lice je u zaklonu oboda šešira boje peska. Sede na terasi hotela *Neptun* zagledani u jedrilicu na fažanskoj obali. Bruno topi poslednje mrvice kozjeg sira pritiskajući jezikom vrhove sekutića.

Po izlasku iz bolnice Brunov omiljen doručak su pečeni svinjski bubrezi. Zaliva ih pivom. Mutnim pogledom ispituje skrivena udubljenja na Gordaninom telu. Usnama stiska krupne bradavice, te slatkaste braonkaste bobice, plodove čičimaka, cicindre ili cicindule.

Lepe su i tvrde kao žižole. Minijaturne datule. Zizyphus jujube, rekao bi Franco Gadda.

U velikom ogledalu u Gordaninoj sobi njih dvoje su samo sjajne tačke. Prevertala se na krevetu kao usplahirena kobila, raspolučenih guzova, mokra od sluzi i pljuvačke i cedila spermum iz opuštenog uda, gustu nit ruzmarinovog meda. Ođadžajući čas odlaska, dočekala je i drugo leto.

Prostor je jedan i nedeljiv, kao san, govorio je Bruno ne sluteći da njegova ljubavnica, izmorena brojnim transformacijama razmišlja o odlasku iz trećeg kruga.

Postoje samo purpurne eksplozije pod spuštenim trepavicama: trenutak prskanja nabubrele dlakave bobice ogrozda, lepljive mahune po dvorištima ispod Kaštela, miris rascvetanih krošnji kalina u bašti Doma armije.

Linije dana u žaluzinama su žuto-rumene. Gordana je davno skinula i poslednji iznošeni kostim. Još samo večeras, kaže dvojniku u ogledalu.

Ali, vrsarski zavodnik, mirišljavi putnik iz Venecije, sačekće je u toploj krčmi i sutradan. Igra se nastavlja iako je Ciscuttijevo pozorište odavno zatvoreno.

Središnji čvor mreže Bruno je pronašao u podnožju ogromnih tamnih balona stare plinare, u gustom grmlju kupina što se kao džinovska gusenica spušta do mora u uvalu Pilića. Nekoliko čamac pluta u duboko usečenom zalivu pored malih gatova od natrulih dasaka i zardalih cevi.

I baš tu, u plitkom jarku pored grana kupina, pulsira srce njegove mreže, gde je pre dve godine, u avgustu 1980. uznemireni latrodektus iscedio kap ambrozije iz svog sitnog tela pretvorivši za tren Brunove oči u sjajne piljke

muranskog stakla. Trčao je kroz polja i pred mrak dospeo u bolnički krug, pod božansku auru Palate Orlando.

Čuvar bolnice je kasnije izjavio da je doktor Gašparini često uveče obilazio pacijente. Nije bilo razloga sumnji, iako je te večeri bio bled i iscrpljen. I tek kada je viknuo hodnikom da se pozorište zatvara i da svi moraju napustiti lože, čuvar je pozvao dežurne bolničare. Nekoliko štíćenika razbilo je prozore u hodniku. U pometnji koja se kao požar proširila na sve zgrade, nestao je Luka Antonijević kome se posle te noći gubi trag.

Doktor Gašparini nije pružao otpor kada su ga dva bolničara (jednog je nazivao Vincentom) odvela u zasebnu sobu. I pored dijagnoze profesora Harbaša sa infektivnog odeljenja Gradske bolnice da se radi o tipičnom slučaju latrodektizma, kolege Bruna Gašparinija kategorički su tvrdile da je to puka koincidencija, zanimljiva metafora njegove prave bolesti.

Iako se posle Harbaševog seruma telesno stanje pacijenta iz dana u dan vidno poboljšavalo (ujed pauka na podlaktici bio je veoma ozbiljan), konstatovano je i teško psihotičko stanje: duge časove depresije smenjivali su intervale agresivnog ponašanja, pogotovo kada bi se pored Bruna našao bolničar koga je uporno nazivao Vincentom.

Bruno Gašparini ostao je u azilu na ližnjanskom putu deset meseci i prošao uobičajeni tretman težih slučajeva iskuvši u času duboke depresije pipke „pauka“. Iako se elektrokonvulzivna terapija tih godina retko primenjuje, po mišljenju upravnika zaglušujući zvižduci iz mračnih loža, šum talasa i topot konjanika gasili su se u Brunovom sluhu tek u sudaru sa belim trenom zaborava kada

se telo smireno nekom nepoznatom blagošću prepušta stanju mirovanja.

Gondolijeri lutaju žutim kanalima i nestaju u pukotini letnjeg sutona, tamo gde se pojavljuje čudovišni lik dečaka iz gostione *Pod voltom*. Dugačka kolona lutaka zamiče strmom Via delle Rovine. Poslednja je Marina Malitzky. Bruno šapuće njeno ime dok Vincent namešta pipke „pauka“ na njegovoj glavi. A onda svega nestaje u mlečnoj svetlosti.

A kada je jednog junskog dana napustio azil na ližnjanском putu, pošao je u podnožje stare plinare. Na sunčanoj ledini, u sparušenom grmlju kupina, pronašao je gnezdo latrodektusa. Uronivši licem u senovit zabran ugledao je pri zemlji, u dubokom levku guste paučine, sitno telo pauka kako u memli skrovišta čeka žrtvu.

Nekoliko dana kasnije otkrio je i prvi čvor u senci pini-je na Kaštelu, odakle u predvečerje nestaje grad u mutnim iskrama razlivenim na mastiljavoj površini zaliva. U tom času irski pesnik zatočen u dosadnom vojnom naselju, žena sa prozora u Via Campomarzio i dečak u dvorištu gostione *Pod voltom* čine pravilan trougao u čijem središtu tinja svetlost ćilibara.

Prilazio je gradu s mora, penušavim tragom leuta, trabakula, škuna, barkantina i gondola, ogrnut plaštom što vonja na ribu i vino, okružen galebovima i ritmičkim uzdasima spavača u duguljastim visećim mrežama.

Sedeo je naslonjen na široko crvenkasto-smeđe deblo pinije, zagledan u masno krzno Vallelunga i ukočene ruke dizalice. Na pepeljastom nebu posle vrelog dana pojavila se Severnjača.

Oštar zvuk koraka po šljunku skrenuo je Brunov pogled među ruševine rimskog pozorišta gde je ugledao mršavog čoveka sa naočarima okruglih metalnih ramova.

Antonio, šapnuo je drhtavim glasom Bruno.

Zois, ja sam Zois, reče nepoznati i istopi se na kamenu. Idućeg dana, u povratku sa osmatračnice, dok se spuštao prstenom Gupčeve ulice, zastao je ispred kuće gde su nekada stanovali. Lavlja glava od terakote iznad malenog polukružnog zdenca ispuštala je tanak mlaz vode. Iz dvorišta preko puta istrčao je dečak u neobičnom odelu, osvrnuo se prema Brunu i nestao u kući modrih vitraža i cevastih erkera.

Sirena automobila zabola se kao nož u Brunov sluh odbacivši ga u zid. A kada se ponovo obazreo oko sebe, nije više bilo kuće modrih vitraža. Dotrajala fasada neke prizemnice naprslih zidova podsećala je na lice gubavca.

Bruno je predosetio da je zalutao u duboki sloj grada iz Karlove mladosti.

5. U trećem krugu

Ispliva kao plovak iz grudi i zastane u ždrelu. Globus hystericus!

Gutljaj vode i za tren nestaje da bi se opet pojavio nabubreo od pljuvačke.

Gordana nežno prstima masira vrat i polako se pridiže u krevetu.

Knjiga crvenih korica sa crnom mrljom na hrbatu u kojoj su zlatni venci slova, šušteći stotinama listova, rasvetava se na podu.

Globus hystericus prati je otkako je pre pet godina napustila Karlovac, vlažne sobe barokne kuće na Zrinjskom trgu i spustila se u primorski grad. Nevidljivi plovak pulsira u ždreleu kao tajanstveni mehanizam prebrojavajući duge časove osame.

Gordana uzima knjigu crvenih korica sa poda i odsutno je prelistava. Ni posle pet, šest pokušaja nije dospela dalje od početka. Brunov glas u njenom sluhu izgovara podvučene rečenice.

Kada zažmuri, pod kopcima se pojavljuje široka cev hodnika, nekada spremišta za fijaker. Devojčica uranja u zelenilo parka. Zgrada pozorišta, prljavožute boje, u tišini jutra podseća na opusteo hotel.

Široki šančevi iz vremena Turaka čine ogromnu zvezdu oko starog dela grada. Rođena je na rubu te čudesne zvezde, kao slučajno dete starih ljudi. Sa godinama ulice bivaju uže i tamnije. Samo zenice njenog muža, obasjane treptavim svetlom reklame *Supermarketa*, nasuprot prozoru spavaće sobe, šire se pohotno, a pogled gasne u naborima njenog krupnog tela. Zaljubljenik tamnih odela i širokih čvorova jednoboynih kravata stidljivo otkriva dežmekasto telo izbrazdano belim strijama po butinama i na stomaku.

Dok stoji na sredini sobe i pogledom traži pidžamu, podseća na ogromnog lutka od testa. Krevet se lomi pod težinom njegovog tela. Gorka tečnost zelenih flaša isparava mirisom hmelja. Šef prodajnog sektora Karlovačke pivare retkim nastupima strasti ne uspeva da ugasi biser u starčevom oku.

Svet se širi samo nedeljom.

Odlaze kolima na Dobru. Kupaju se u bistroj rečnoj vodi.

A kad osvane ponedjeljak i Gordana otvori vrata kancelarije, gde tapete i tapison čuvaju naslage ustajalog vazduha, opet u mislima doziva odvažnog napasnika.

Lutak od testa nikada neće saznati da je naklonost njenu dobio zahvaljujući nepromišljenom priznanju starog para. Došla je kao paket: desetomesečna beba iz zagrebačkog doma za nezbrinutu decu.

Oglas u riječkim novinama, spasonosni „deux ex machina“, odigraće ulogu zavodnika koji kida i poslednju alku. U Pulu neće stići vaporetom iz Trsta, kao pisac te dosadne knjige, niti vozom preko Divače, već autobusom riječkog *Autotransa*, kroz kišu i maglu Gorskog kotara, i tek kad kod Plomina sunce istopi oblake i obasja grbu Cresa, zaspae obrazom priljubljena uz hladno staklo.

Globus hystericus javio se prve noći po dolasku u Pulu, među ledenim zidovima hotela *Riviera*.

Nekoliko dana kasnije iznajmila je garsonjeru na Vidikovcu, odakle se pruža pogled na čitav grad. Svakog jutra ugledala bi sa terase daleke perjanice pinija na Kaštelu. Slučaj oko izložbe štíćenika azila na ližnjanskom putu, na čijim slikama su se prepoznali neki važni Puljani, još uvek se prepričavao gradom, te Gordana već prvih dana na poslu, u računovodstvu Gradske bolnice, saznaje za vinovnika tog skandala – doktora Bruna Gašparinija.

Sumnjiva scenografija, kreacija upravnika azila, pristalice konvencionalnih metoda lečenja duševnih bolesnika, kojima se tako tvrdoglavo opirao njegov mladi kolega Bruno Gašparini, zagovornik infantilnih metoda anti-psihijatrije, stvorila je poznat okvir gde se politička diskvalifikacija poteže kao neprevaziđeni model. Upravniku

je svakako bilo bliže Lenjinovo učenje nego prevratničke tlapnje Lainga i Coopera, predvodnika novih strujanja u psihijatriji. A skandal oko izložbe poslužio mu je da za neko vreme zaustavi napredovanje nadobudnog kolege.

Neženja na pragu četrdesete lako postaje protagonist provincijske predstave u kojoj će sa podjednakim uspehom igrati uloge homoseksualca, narkomana ili običnog voajera, ovisno od potajnih sklonosti onih koji su stvarali, ili samo maštovito prenosili svakojake priče. A jedina nastranost Bruna Gašparinija bile su popodnevnne šetnje Kaštelom.

Uhvaćena u klopku pustih noćnih ulica i kratkih zimskih dana kada je grad izgledao još manji i sumorniji, svakodnevnih odlazaka u Gradsku bolnicu, te omamljena mirisom južine i lovora iz zapuštenih dvorišta Verude, Gordana je sve nesigurnije koračala padinama Monte Paradisa. Histerični zalogaj pulsirao je u ždreleu. Zelene šančeve iz doba Turaka zamenile su tamne kreste pinija na Kaštelu.

Bruna Gašparinija upoznala je jednog vetrovitog februarskog popodneva u Vojnom muzeju na Kaštelu. Dok je sa terase osmatračnice tražila pogledom vrh solitera u kojem je stanovala, koraci iz dubine kule po gvozdenoj spirali stepeništa najavili su čoveka koga je desetak minuta ranije srela na bedemu tvrđave. Bio je srednjeg rasta, kestenjaste kose i belih mesnatih obraza.

Izronivši kroz mala vrata osmatračnice, pogledao je usamljenu ženu i klimnuo glavom. Gordana se zbunjeno osmehnula i pošla na drugu stranu terase. Sa obe šake čvrsto je držala ledenu šipku ograde iz čije šupljine je dopirao sve jasniji zvuk. Nepoznati je prilazio odmerenim korakom i kada se približio Gordani podigao je ruku prema zelenom pojasu parka iznad krovova.